

עלון שבועי מבית 'בני אמונים' וכל מאמיניהם

300

חג הסוכות

תש"פ

פניני תפלה ואמן בחג הסוכות

מאוצרות אמונים

הושע נא. ויש להבין, הלא בימים הנוראים העדנו עליו תבדוק: "וכל מאמינים שהוא עונה לחש", ומדוע עלינו לשאג אליו בחג הסוכות?

פרש השר שלום: מבעלזא:

בימים הנוראים אנו מתפללים בלחש, כיון שאנו חוששים מהמקטרגים שניסו למנוע את קבלת תפלותינו, ואולם בחג הסוכות אין למקטרגים שליטה, ועל כן אנו יכולים לשאג: "הושע נא".

הקדמה לאמרי יוסף מבצל היחל יצחק מאמר ה אות ב

נעים מגדים' להשלמת מאה ברכות

בהושענות' לשבת קדש אנו מבקשים: "הושע נא מאכל ומשקה מכינה לשבת, נעם מגדים סעודות לשבת, ויש להבין: לאחר ששבחנו את אבותינו על כן: "מאכל ומשקה מכינה לשבת", מפני מה אנו מוסיפים לשבת על כן: "נעים מגדים מנועמת לשבת", הלא לכאורה משמעות שני השבחים זהה?

פרש רבנו שמחה מוטרני כי חלוקים השבחים זה מזה: בשבח: "מאכל ומשקה מכינה", אנו משבחים את נכסות ישראל על שהיא מכינה שלוש סעודות לשבת, ואילו בשבח: "נעים מגדים מנועמת", אנו משבחים אותה על שהיא מוסיפה בשבת מיני מגדים כדי להשלים למנוח 'מאה ברכות', כמבאר בגמרא (מנחות מג ב) שביום השבת שאין אומרים שמונה עשרה ברכות בתפלה, יש להשלים את הברכות החסרות באכילת מיני מגדים.

מחזור יטרי' סכות ושימי' עצרת יח

סכה פוטרת מצרה

אמר רבי שלמה מדרומסק:

בזכות קיום מצות סכה נצול האדם מצרה וצוקה, כפי שאנו מבקשים ביציאתנו מהספה: "ומצות סכה יעמד לנו... ונזכה לשני שלחנות בלי צער וגיון..." רמז לדבר נזכר ללמד אף מההלכה שקבעו חכמים (סכה כה ב): "מצטרע פטור מן הספה", השרוי בצער יכול להפטר ממנו "מן הספה" - בזכות מצות סכה.

תפארת שלמה סכות

תהלים מעוררים 'עת רצון'

יסוד נפלא למד רבי יצחק הויגנר ראש ישיבת 'רבנו חיים ברלין' בברוקלין:

אמירת מזמורי תהלים מעוררת 'עת רצון' שבה מתקבלת התפלה לרצון. לפיכך נהגו לקרוא בליל הושענא רבה, יום האשפזין של דוד המלך, את כל ספר התהלים, כדי שמתוך כך תתעורר עלינו עת רצון בבקור הושענא רבה, וכן תתקבלנה תפלותינו ברחמים ובברכה.

י' שימות לב' סכות תשל"א

אימתי הסוכה - שכל מהותה רומזת ומשקפת לשמות הקדושים - תכתב בשלמות? כאשר: "ומעונותו בציון" - כשישוב ה' לציון ברחמים, וכמאמרם (תנחומא כי תצא יא): "כל זמן שזרעו של עמלק בעולם, אין השם שלם ולא הפסא שלם".

נהגות 'חשק שלמה' ריש מסכת סכה

רזי אמונים

רמזי אמן בעניני חג הסוכות

מצות סכה קלה כאמן

חכמים (ע"ז ג א) מכנים את מצות סכה, כמצוה קלה, מדוע?

פרש רבי צבי הירש הורוויץ רבה של פרנקפורט: בגמרא (ברכות נג ב) אמרו: "גדול העונה אמן יותר מן המברך". ויש להבין: הלא המברך עושה את עשר המעשר, בלעדי אמן ואין ברכה, ומדוע העונה אמן גדול ממנו? ויש להסביר זאת על פי הדיוט שאמן היא בגימטריה צ"א, בגימטריה של שמות ה' ואננות אשר יחדו מחלישים את המקטרגים. וכיון שהמברך אינו מזכיר אלא את שם ה' ה', נמצא שהאמן היא זו שמונעת על הברכה מהמקטרגים, ולפיכך גדול העונה אמן.

לפי זה נוכל להבין מפני מה מכנה הספה מצוה קלה, שכן אף 'סוכה' היא בגימטריה צ"א, ולכך, בשונה מיתר המצוות שהמקטרגים מפריעים לקיומן, מצות סכה מבטלת את המקטרגים ומתוודת כך קל למימנה.

לחמי תודת' דף רי ע"ב

'שערי צדק' נפתחים בזכות סכה ואמן

הסבר נפלא לקשר שבין מצות סכה לאמן כתב רבי שלמה קלוגר:

"המשורר אמר (תהלים קיח יט): 'פתחו לי שערי צדק אבא בס אוֹדָה יְהוָה, נִרְאָה דָּוָה מִרְמֵז עַל הַסֶּכָּה: דָּהֵנָה סוֹכָה בְּגִימְטְרִיָּה צ"א, וְהוּא בְּגִימְטְרִיָּה אָמֵן. וְאִמְרוּ חֲכָמֵינוּ זְכוּנוֹם לְבָרְכָה (שֶׁכֶּת קטו ב): 'כל העונה אמן בכל כחו פותחין לו שערי גן עדן, והוא הדין המקום מצות סכה בכל כחו הוי כעונה אמן ופותחין לו שערי גן עדן..."

קהלת יעקב סכות דרוש נח

שואגים הושע נא - בלא פחד

בסדר ההושענות אנו מבקשים: "הושע נא שואגים

'זמן שמחתנו' - דוקא בחג הסוכות

אף כי נצטיינו לשמח בכל המועדים, רק את חג הסוכות מכנים אנו בנסח התפלה: "זמן שמחתנו", מדוע? כמה תרועים נתנו לך:

א. פרש רבי יוסף בכור שור: בימים הנוראים זוכה האדם שימחלו עוונותיו, ומתוך כך הוא מגיע לחג הסוכות בשמחה וגיטוב לבב, שכן כתוב (קהלת ט ז): "לך אכל בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך כי כבר רצה האלתיים את מעשיך".

ב. באופן נוסף באר רבי שאול בראך רבה של קאשוי: את כל חגי ישראל נסו אמות העולם לחקות כאשר קבעו לעצמם חגאות הדומים להם במקצת, אך לחג הסוכות לא מצאנו כל זכר בדתות הגויים. על כן מתפארים אנו בו כי הוא זמן שמחתנו בלבד - שלא התערבה בו יד זרים כלל.

ג. עוד באר רבי חיים פרידלנדר: כאשר הננו יוצאים בחג הסוכות מדיירת הקבע שלנו בעולם הזה, ומתוודת בשחון מלא בה' תבדוק ונכנסים לחסות בדירת עראי - בצלל דמהינותא, שורה עלינו השמחה כמאליה, שכן כתוב (תהלים לג כא): "כי בו ישמח לבנו כי בשם קדשו בטחנו".

ד. בדומה לך הסביר הגאון רבי שלום: בימות השנה, עת שקועים אנו בעניינינו הגשמיים ונלכדו דואג על נכסינו, כפי ששינוי (אבות ב ז): "מרבך נכסים מרבך דאגה", קשה עלינו לשמח. אך בחג הסוכות אנו מתנתקים מנכסינו הגשמיים כאשר אנו יוצאים מדיירת ארעי לדיירת קבע, ומתוודת שפורה מעלינו הדאגה, שורה עלינו השמחה.

פרוש ר"י בכור שור ונקרא כג לט: 'שאל בחירי' עמ' עב; 'שפתי חיים' מועדים ח"א עמ' שמט; 'נתיבות שלום' - סכות, מאמר ראשון

אין 'השם' וה'ספה' שלמים, עד שיפירת זרע עמלק

בספר 'פרי עץ חיים' (חג הסוכות פרק ד) הובא שכתב 'סכה' היא בגימטריה צ"א בגימטריה של שמות ה' ונאננות ונכגימטריה של אמן. ותמה רבי שלמה הכהן מוילנא כי גימטריה זו נכונה רק אלו נכתבה התבה בכתב מלא - 'סוכה', ואולם בפעל בכל התנ"ך נכתבה היא בכתב חסר - 'סכה'?

כתב רבי שלמה:

נגעתי ומצאתי פסוק אחד בלבד שבו נכתבה התבה בכתב מלא (תהלים עו א): "ויהי בשלם סוכו ומעונותו בציון" [והוסיף: אף שבמהדורות רבות נכתב 'סכו' בכתב חסר, ראיתי כי בספר תהלים שנכתב על קלף בעיר וילנא והג'א הגיהו, ונכתבה התבה 'סוכו' בכתב מלא].

מלשון פסוק זה נוכל אף להבין את הסבה שבכל התנ"ך לא נכתב 'סכה' בכתב מלא: "ויהי בשלם סוכו" -

אמן ואמן 'סכה' בגימטריה 'אמן'

בחג הסוכות עת חוסיים אנו 'בצל האמונה' בישיבה בסכה, מקפידים ביתר שאת להשלים כל ברכה בעניית 'אמן'.

ברכות השחר: בקול בקונה בחברותא.

גדל מעלת התפלה ביום הושענא רבה

בהושענא רבה נחתם הדין

יום הושענא רבה נודע בישראל מדורי דורות כיום גדול ונשגב עד מאוד, אשר מכפר על עוונות ישראל כביום הכפורים (משה משה' תתקנ). וזאת לפי שביום זה נשלם הדין שנכתב בראש השנה ונחתם ביום הכפורים, וכפי שהובא בזהר הקדוש (נחמד דף לב א, ע"פ 'הסלם'): הערכה דומה לשפטים, לפי שבימים הערכה הדבר תלוי בשפטים. כי ביום זה מצוה המלך לתת את פסקי הדינים אל הממנה, והדינים מסתימים, ופסק הקטרוג מן העולם; בראש השנה הוא התחלת הדין, והסיום הוא ביום הזה.

בדברי הזהר מבאר שכפרת יום הושענא רבה תלויה בשפטים, וכך כתב רבנו חיים ויטאל (שער הפניות ענין סבות דרוש ו) לאחר שהארץ לבאר את דברי הזהר האמורים על ענין מסירת הפתקים לבלי הושענא רבה: "צריך להזהר לכוון האדם דעתו במאד מאד בתפלת יום הושענא רבה ובכל מעשיו ביום ההוא, כיון שעדין יש לו תקנה אז, כי אחר כך אין לו תקנה".

למה הדבר דומה? לאדם שחטא כלפי המלך והתנהל נגדו משפט אשר בסימו לעולו היה ענינו להגזר למיתה. במשך כל תקופת הדינים בבית המשפט הובאו עדים לכאן ולכאן, ובסיים ישבו השופטים לכתב את פסק הדין; כל זמן שלא השלימו הללו את הכתיבה והסירו את פסק הדין למסגים על בצוה העניש, יכול האדם לזעק ולהתחנן על נפשו, אך לאחר שנומסרו הפתקים בידי המסגים, שוב אין לו תקנה. כך הוא ביום הושענא רבה שבו נתנים הפתקים בידי המסגים, כל זמן שלא נכתבו הפתקים יכול האדם להתחנן על נפשו ולהתפלל שיסרע גור דינו (באר החיים י"ח ד"ח איתנים ע"מ סד).

יום בקשת ה' הושענא

לאור דברים נכוחים אלו, נהגו ישראל מקדמת דנא, ובפרט חסידים ואנשי מעשה, להקפיד מאוד בתפלת יום הושענא רבה שהוא יום המיתה לתפלה, כפי שבמסא שמו: 'הושענא נא', ובו תקנו לנו להרבות באמירת 'הושענא', ולהוסיף עליהן הנה ונהנה תפלות. כמו כן פסק הטור (ס' תוס' כ"י יש להוסיף בו מזמורים על פסוקי דמורה כביום טוב, לפי שבחג דוונים בעה היום שלל חיי האדם תלויים בהם, והרי "הכל הולך אחר החתום".

מקור לדברים דרוש רבי מאיר יחיאל מאוסטרוברג מהמובא במדרש (יל"ם ר"מ תתקס) שמשם התפלל תקטו תפלות (פסוק 'ואתחתיו') כדי שיזכה להפסד לארץ, אולם משמים גזר שלא יכנס. לפיכך אמר לו הקדוש ברוך הוא: "רב אל תוסף דבר אלא עוד בדבר הזה" (דברים ג' כו), כי אלו היה מתפלל עוד תפלה אחת, היתה תפלתו מתקבלת. ויש לומר, כי מאחר שאת אותו התפלות התפלל משה בכ"א הימים שבין ראש השנה לשמיני עצרת, נמצא שאת אותה תפלה שהיתה עשויה להכריע את האף היה מתפלל בסיים יום הושענא רבה, וזאת משום שאז הוא זמן חתום הדין. ומכאן שהתפלה באותה שעה מסגלת ביותר (מאיר ע"י חכמים מהד"ת לשמיני עצרת, ע"ש).

דבר נפלא כתב הרומם (י"א רכ"א): "זלפי שזה היום גדול בעיני כל... והכל צריכין לגשמים, היו נהגין, לאחר שלא היו מקדשין החדש על פי הראיה, לעבר כדי שלא יבא הושענא רבה בשבת, כי היום בוכים ומתחננים על המים, לכן לא יתכן בשבת".

מדבריו למדנו שאף שלא דחו את ראש השנה ויאר המוידים מפני השבת, בהושענא רבה הקמירו לדחותו מפני השבת כדי שלא לבטל

את סגלת התפלה שבו.

וכך הובא בספר חסידים (תנו):

"יש לילה שהנפשות יוצאות מן הקברות, כגון בליל הושענא רבה, יוצאות ומתפללות. וכבר הלכו שנים והתביאו עצמם בבית הקברות ושמעו שאחת קראה לחברתה: 'צא ונתפלל יחד'. יצאו כל הנפשות והתפללו ובקשו רחמים כדי שלא יגזר מיתה על החיים... והגידו לקהלם, שנה אחרת בליל הושענא רבה הלכו שנים אחרים... ושמעו שמקצת הנשמות אמרו: 'לא נבצר יחד' כי כבר שנים גלו עלינו לרבים, אלא כל אחד ואחד תפלה בקברו שלא ישמעו החיים ויגידו לעם".

זמן כפרה לדומים לערבה

ידועים דברי השפת אמת (סכות תר"מ; תרנ"ו) שבימים הושענא רבה שנקרא יום ערבה, כה גדולה היא סגלת התפלה, עד שאף מי שאין בו תורה ומעשים טובים, כערבה שאין בה טעם וריח, יכולה תפלתו להתקבל מאוצר מתנת חנם, שהוא האוצר הגדול מכל האוצרות. ובפרט הדברים אמורים לדורות האחרונים, שאין בדינו אלא כח התפלה, וביום זה נפתחים שערי תפלה בפניהם של ישראל.

וכך אמר הרה"ק רבי יואל ספאטק לקהל חסידיו בעצמו של יום הושענא רבה:

דעו, כי אף מי שאינו מרגיש הארה ביום זה, בל ירשע מלהתפלל ולהתחנן על נפשו. והמשיל משל למלך שרגיל היה לעבר במקום מסים ביום פלוני בשעה פלונית. פעם נגזרה גזרה חמורה על פמה מתניו, ונאספו הללו באותו מקום ובאותו הזמן כדי לחלות פני המלך שישבם בדיו. כשהגיעה השעה היעודה ומרובת המלך לא נראתה, החלו הללו לככות על ההזדמנות שהחמזה, אך חכם אחד צער בעדם ואמר להם: "הלא מלכנו בודאי אינו חסיד לעבר על חסיו, אין ספק אפוא שהוא נמצא כאן עתה. יתכן שהתלבש כאחד מהמון ולפיכך אינכם מזהים בו, וצקו אליו אפוא שישויעכם בכל מקום שהוא נמצא".

אמר הרבי: בשנה שעברה היו עמנו יהודים שצדקו לב נעדרו מאתנו השנה, וכיון שנקבלנו כי התפלות נענות ביתר שאת ביום זה, יתכן שאלו היו הללו מתפללים ביתר שאת בהושענא רבה דאשפתד, היו נותרים בחיים. אם כן אף אם לא זכינו להארה, בל נחמיץ את ההזדמנות, הבה נזעק מפעמינו הלב: "הושענא נא והושיעה נא אבינו אתה!" (באר החיים י"ח ד"ח איתנים ע"מ סכ).

גדלי האלף החמישי

הגאון רבי יעקב קמניצקי תמה: אם כה גדול הוא כחו של יום הושענא רבה, מפני מה לא הוצרכו הדברי חכמים זכרונם לברכה ביום זה, וכל שדבריו חכמים עליו הוא בהיותו יום חבט ערבה? ובאר: אלו היה מתפרש ענין זה בש"ס ובמדרשים, היה המון ישראל בוכים בחג הסכות כבעשרת ימי תשובה, ושמתח החג היתה מתבטלת, לכן לא התגלתה מעלת היום אלא ליחידים סגולה חסידים ואנשי מעשה, שיש בהם לשמח בשמחת החג מבלי להבטל מאימת הדין, וכך נמשך הדבר עד לשליש האלף החמישי, שאז ראו החכמים שגורל ירדת הדורות פחתה אמת הדין. וכיון שהבינו בדעתם ששוב לא תבטל שמחת החג מאימת הדין, גלו הדבר לכל (אמת יעקב אמר, ובדומה לך הובא בשם הגדו"ש אויערבאך בספר 'שילם מועד' ס"מ).

שדוך של אושפיזין

הוא המשיך לברר על אודות יוסף'ה בקרב בני המקום, וגלה כי ידועים עליו מעט מאד פרטים. היו מהם שיצאו לספר לו כי הבחור לן בלילות ליד התנור בבית המדרש, וכי מעולם הם לא שמעו את קולו. מפעם לפעם ראוהו מתנועע בפנתו כשבדי ספר, אולם משהתקרב אליו גלו כי הספר שבדי הפוך.

לשמע הדברים ירדה על החסיד מועקה כבדה. כמעט וחשב לשוב אל הרבי ולספר לו דברים כהויתם, אולם משנזכר כי הרבי צוהו לבנות במקום סכה ולהזמין את יוסף'ה להתארח בה, החליט להשאיר במקום ולהמתין עד לאחר החג, לראות כיצד יפל דבר.

בליל חג הסכות נסה החסיד לחפש בבית הפנסת אחר יוסף'ה, אולם הלה נעלם כאלו בלעה אותו האדמה. הוא החליט אפוא לשוב לביתו, להתחיל בפסגדה ולאחר מכן לשוב לבית המדרש ולחפש אותו.

זמן מה לאחר תחלת הפסגדה נזכר החסיד ביוסף'ה, והוא מהר לעבר בית הפנסת. בית הפנסת כבר היה חשוך באותה שעה, כל הירות שהיו בו כבו, מלבד גר התמיד שדלק על עמוד התפלה. החסיד הביט מבדל לחלוץ והפתח לראות את יוסף'ה עומד בפנתו, שקוע בתפלה חרישית. משהתקרב באור הצליל להבחין בפניו שבהכחיו מעור יקרות. היה זה יוסף'ה אחר משהפיר.

הוא המתין עד שסיים את תפלתו ויצא מבית המדרש. אחר צעד בעקבותיו עד שהגיע ליער שבפאתי העירה. הוא נכנס אחרי אל מעבה היער, ולנגד עיניו התגלתה סכה קטנה שהיתה מוארת באור גרות. יוסף'ה נכנס לתוכה, ומיד החל להזמין את האשפיזין בנגון מתק וגורב.

כאשר התקרב החסיד והביט מבדל לסדק צר אל תוכה הסכה, כמעט והתעלף; סביב השלולין שבו חבורת זקנים ידירי מראה, אשר שוררו יחד עם יוסף'ה את נגוני החג. החסיד לא יכול היה לשאת את הפחזה ויחש לביתו כשהוא שקוע בהרהורים. הנה כי כן, לא לחנם שלח אותו הרבי למקום זה.

למקרה בבקר רכש את עלית המפסיר, ובהגיע העת הזמין את יוסף'ה לעלות לתורה, בתחלה הוא נסה להתחמק בטענה כי אינו יודע לומר את הברכות, אך החסיד נגש אליו מיד ולחש באזנו את אשר אמר לו הרבי כי כבר הגיע זמנו להתגלות. יוסף'ה שמע ומיד חש לעלות לתורה, כשהוא אומר את הברכות בהתלהבות וגורש קדש, לתדהמת הקהל.

לאחר התפלה הזמין החסיד את יוסף'ה לסעד עמו בסכות כמאמר הרבי. לשמחתו נענה ר' יוסף'ה להזמנה.

כסוב לב שניהם בפסגדה, שאל החסיד את ר' יוסף'ה אם יתפץ להיות חתנו, ור' יוסף'ה נענה מיד בשמחה, באמרו: "אם הרבי הקדוש קבע שזהו השדוך שלי, האם יכול אני להתנגד?".

התנאים נחגגו ברב שמחה בימי חל המועד, כשבני העירה משתוממים מול גדלותו של הצדיק ששהה בקרבם ופעל גדולות ונצורות מבלי שיצדעו על קיומו.

אדמו"ר טשנאווי"ל ע"מ קד